

Ještě k nejasnostem při formulacích žalob při vytěsnění


<http://epravo.cz>

Autor: JUDr. Petr Zima, (ŠVÁB, ZIMA & PARTNEŘI)

Datum: 21.2.2008

Ve svém článku publikovaném na epravo.cz dne 29. 1. 2008 Dan Loukota vychází z názoru, že nárok na přezkoumání výše protiplnění při právu výkupu je možné žalovat pouze v rámci žaloby na plnění a svůj názor mj. opírá i o rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 29 Odo 1332/2005. Jen pro pořádek je nutné uvést, že proti tomuto usnesení byla podána ústavní stížnost. Podle mého názoru v rámci institutu práva výkupu mají své místo jak žaloba na určení (event. žaloba svého druhu), tak i žaloba na plnění. Žaloba na určení, resp. žaloba sui generis má své místo v řízení podle § 183k odst. 1 (kde jde i o prekuzi žalobního práva), zatímco žaloba na plnění má své místo v řízení podle § 183k odst. 3 (kde se jedná o promlčení žalobního práva).

ŠVÁB, ZIMA & PARTNEŘI

a d v o k á t n í k a n c e l á ř

Při koncepci nabízené D. Loukotou, že i žaloba podle ustanovení § 183i odst. 1 obch. zák., je žalobou na plnění, by byli drobní investoři nuceni k jakýmsi neodborným a hrubým odhadům výše doplatku vypořádání a k úhradě soudního poplatku vypočteného z jím hrubě odhadnuté částky. Jejich odhad však musí být zákonitě velmi nepřesný, protože nemají k dispozici ani potřebné informace, které by bylo možné dosadit do vzorce používaného znalci při metodě DCF. Jak je vidět z níže uvedeného vzorce převzatého z učebnice prof. Maříka[1], nejde o jednoduchý postup, který by mohl provést každý:

Hodnota podniku celkem (H_b) se určí pomocí obecného výrazu:

$$H_b = \sum_{t=1}^n FCF_t (1+i_k)^{-t}$$

Hodnota podniku podle dvoufázové metody se vypočítá takto:

$$H_b = \sum_{t=1}^T FCF_t (1+i_k)^{-t} + \frac{PH}{(1+i_k)^T}$$

Obecný vzorec pro průměrné vážené náklady kapitálu je:

$$WACC = n_{CK} (1-d) \frac{CK}{K} + n_{VK(Z)} \frac{VK}{K}$$

kde k je diskontní míra, n je počet let předpokládané existence podniku WACC jsou průměrné vázané náklady kapitálu, FCFt je volné cash flow v roce t , K je tržní hodnota investovaného kapitálu, VK je tržní hodnota vlastního kapitálu, CK je tržní hodnota cizího kapitálu vloženého do podniku (ale pouze úročeného), PH je pokračující hodnota podniku). Je na první pohled zřejmé, že bez ohledu na dosazované hodnoty se pro běžného drobného investora jedná o poměrně obtížné výpočty, které nemůže provádět sám bez odborné pomoci. Je tedy legitimní otázkou, zda je taková právní úprava proporcionální z hlediska čl. 36 Listiny základních práv a svobod, když za této situace je břemeno soudního poplatku uloženo navrhovatel, když soud nemůže jít nad rámec návrhu, když rozhodnutí soudu fakticky není závazné ve vztahu k ostatním akcionářům (hlavní akcionář se tedy nemusí obávat, že by musel něčco doplácet všem menšinovým akcionářům jako v by musel v jiných zemích se stejným modelem práva výkupu) a když ani těmto ostatním akcionářům není zajištěna žádná procesní ochrana (např. ve formě společného zástupce).

Dan Loukota dále vychází z klasického třídění žalob (na splnění povinnosti, na určení a o osobním stavu) a dochází k závěru, že jedinou alternativou v rámci práva výkupu je žaloba na splnění povinnosti. Žalobu na určení vylučuje s tím, že podle tradiční literatury a v této otázce stabilní judikatury v případě, kdy žalobce může žalovat na plnění, nemá naléhavý právní zájem na vynesení určovacího rozsudku. Tradiční judikatura ale umožňuje i jiný závěr. Základ doktríny o nedovolenosti určovacích žalob v situacích, kdy lze žalovat na plnění, vychází z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 12. 1924 sp. zn. Rv 11795/24, (Vážný čís. 4498). Časem byl však význam tohoto rozhodnutí posunut a ze zákazu žalovat na určení se stalo dogma, aniž by byl pochopen celý kontext tohoto rozhodnutí. Připomeňme si však celou právní větu tohoto prvorepublikového rozhodnutí:

»Nedovolenou jest však určovací žaloba tehdy, kde by nesloužila potřebám praktického života, nýbrž zbytečnému rozmnožování nebo zdražování sporů Kde se jí však zjednává pevný právní základ pro právní vztahy stran a předejde se jí žalobě o plnění (pozn. učiní výklad judikátu a contr.), bude určovací žaloba přípustnou přes to, že je možnou i žaloba o plnění«

Je tedy zřejmé, že prvorepublikový Nejvyšší soud zde stanovil test pro posuzování dovolenosti určovacích žalob, který tvoří následující kritéria:

- i) žaloba musí sloužit potřebám praktického života
- ii) nesmí docházet ke zbytečnému rozmnožování nebo zdražování sporů
- iii) musí směřovat k vytvoření pevného právního základu pro vztahy stran

V následné poválečné praxi československých a českých soudů však kritéria ad a) a ad b) byla neodůvodněně potlačena; při tom právo by mělo sloužit především potřebám praktického života a nemělo by vytvářet situaci pro rozmnožování a zdražování sporů. Jak jsou jednotlivá kritéria plněna v situacích řízení o přezkoumání výše vypořádání?

Ad i) Z hlediska praktického života je zřejmé, že pokud bude v jedné věci pravomocně rozhodnuto ohledně správné výše vypořádání, resp. doplatku na jednu jedinou akcii, pak je vzhledem k ustanovení § 183k odst. 3 poměrně jednoduché stanovení plnění pro minoritní akcionáře ve všech případech. Dále nebude bráněno uplatnění práv na přezkoumání oprávněnými akcionáři, kteří by jinak (pokud by museli žalovat na plnění a nést soudní poplatek) do rizika sporu nešli.

Ad ii) Pokud by soud rozhodl tak, že by stanovil, jaká výše vypořádání přísluší na jednu akcii společnosti, je zde vzhledem k § 183k odst. 3 (pokud by byl vykládáno teleologicky) reálná možnost, že hlavní akcionář doplatí ostatním minoritním akcionářům dobrovolně podle počtu jejich akcií a nedojde tedy k násobení a tím ani ke zdražování sporů. Naopak je to představa prezentovaná Danem Loukotou, které může vést k rozmnožování a zdražování sporů. Podle ní by měl každý z dotčených minoritních akcionářů žalovat na plnění (že tomu tak není, tj. že nedochází k abnormálnímu počtu žalob minoritních akcionářů je jen důsledkem nepřiměřených procesních rizik vyplývajících ze současné právní úpravy a možná z určitého spoléhání na § 183k odst. 3 obch. zák.).

Ad iii) Je nesporné, že pravomocný určovací nebo podobný výrok soudu povede k vytvoření situace, na jejímž pevném právním základě bude moci hlavní akcionář doplatit dobrovolně všem drobným investorům ve společnosti, event. bude velmi usnadněno další řízení o (nyní správně) žalobách na plnění. Německá vláda uvádí, že většina hlavních akcionářů plní dobrovolně a lze předpokládat, že výrok o určení právě takový pevný základ pro postup hlavních akcionářů vytváří.[2] Autor tohoto článku však netrvá na tom, že se jedná o typickou žalobu na určení, naopak je přesvědčen, že jde o zvláštní druh řízení a o zvláštní druh výroku.

Souhlasím dále s tím, že určovací výrok nezakládá exekuční titul pro ostatní akcionáře, ale s tím ani zákon nepočítá. Ustanovení § 183k odst. 3 počítá pro ostatní akcionáře s žalobou na plnění s promlčecí dobou 4 roky ode dne stanovení výše proti plnění v prvním řízení. Opět je zde ale možnost, že na základě pravomocného určovacího výroku v prvně žalované věci hlavní akcionář uhradí dobrovolně, jako je to pravidlem v Německu a tyto žaloby na plnění odpadnou.

Dále je nutné vycházet z ustanovení § 159a odst. 1 a 2 o.s.ř., které stanoví v obou odstavcích výslovně, že „výrok pravomocného rozhodnutí je závazný“; tedy závaznost rozhodnutí se v žádném případě nevztahuje na odůvodnění, ale pouze na výrok soudního rozhodnutí. Pouze výrok rozhodnutí je způsobilý přivodit účinky, které zákon spojuje s právní mocí a vykonatelností; prostřednictvím odůvodnění rozhodnutí soud pouze sděluje skutkové a právní závěry [3]. Jinými slovy tzv. základ rozhodnutí, (i ve smyslu uvedeném § 183k obch. zák., tj. přiznání doplatku na 1 akcii) musí být jasné a jednoznačně vyjádřeno ve výroku rozhodnutí, jinak rozhodnutí požadované účinky nezpůsobí.

Kdyby totiž ve výroku rozhodnutí byla uvedena pouze celková suma dorovnání za všechny akcie navrhovatele (např. že „hlavní akcionář má zaplatit prvně

žalujícímu akcionáři 490.000,- Kč“), nebylo by z výroku rozhodnutí zřejmé, jaká je výše doplatku na jednu akcii a tedy ostatní akcionáři, kterým svěřil právo podle § 183k odst. 3 obch. zák., by nemohli výši svého nároku z výroku rozhodnutí vůbec zjistit a ani uplatnit, protože znění odůvodnění není závazné. Je tedy i z tohoto důvodu nezbytné, aby ve výroku byla uvedena výše dorovnání za jednu akcii společnosti. To umožňuje právě jen určovací výrok (např. „výše doplatku protiplatek na jednu akcii společnosti XY činí Kč“). Jiný výklad vede k tomu, že ustanovení § 183k odst. 3 obch. zák. je nepoužitelné, což jistě zákonodárce nezamýšlel.

Plnění hlavních akcionářů na žalobě na plnění má svůj vysvětlitelný motiv. Pokud totiž bude každý z minoritních akcionářů muset podat žalobu na plnění, bude muset každý z nich, drobných investorů, uhradit soudní poplatek z počtu svých akcií, nést důkazní břemeno o své představě o výši protiplatek (která musí nutně být velmi hrubá), a po řadu let a s nejistým výsledkem bojovat proti renomovaným advokátním kancelářím, které si hlavní akcionáři najímají a event. nést i další náklady řízení (náklady právního zastoupení), je jisté, že drtivá většina menšinových investorů takovou žalobu vůbec nepodá, neboť náklady na vedení sporu by několikanásobně převážily nad hypotetickým výnosem. Pokud se přesto někteří „odolnější“ drobní investoři rozhodnou zjevně nízkou výši protiplatek napadnout žalobou, a pokud přesto po letech souzení budou mít úspěch, bude tento úspěch zatížen vysokými náklady (ustanovení § 143 odst. 2 o.s.ř. nepůsobí automaticky, ale závisí na úvaze soudu). Navíc neexistuje efektivní mechanismus, který by hlavního akcionáře přiměl k tomu, aby postupoval podle § 183k odst. 3 a doplatil správnou výši protiplatek všem menšinovým investorům. Ti totiž nemají na základě stávající právní úpravy zajištěnou vůbec žádnou právně upravenou možnost se o výsledku sporu dozvědět. Právo výkupu je tedy pro hlavního akcionáře v každém případě velmi dobrý obchod. Přivlastnit si majetek někoho jiného s tak malými riziky je velké pokušení, jemuž v roce 2005 neodolalo více než 200 hlavních akcionářů a další je následovali.

Dan Loukota správně uvádí, že jakkoliv jsou citovaná ustanovení součástí českého právního řádu již více jak dva roky, právní teorie a soudní praxe se do současné doby nedokázala definitivně sjednotit na názoru jak má správně znít petit žaloby minoritního akcionáře. Zde je však mimo jakoukoliv diskuzi v čí prospěch a v čí neprospěch nejasnost zákona působí. Je to ve prospěch žalované strany, tedy ve prospěch hlavních akcionářů. Při známém příklonu českých soudců k formalismu a při jejich neochotě se zabývat znaleckými posudky je zřejmé, že bude tendence žaloby na přezkoumání vyřešit pokud možno formálním způsobem, tj. zamítnutím z důvodu neexistence naléhavého právního zájmu, v lepším případě rozhodnutím podle znaleckého posudku. Stávající stav je způsoben i díky tomu, že při přípravě legislativních předloh a v Legislativní radě vlády působí převážně právníci z velkých advokátních kanceláří zastupujících hlavní akcionáře, v jejichž zájmu přesnost a jednoznačnost ustanovení o přezkumném řízení není. Hlavní akcionář totiž při stávající právní úpravě práva výkupu nemůže na transakci v žádném případě prodělat. Při tom v situacích, kdy je některému subjektu odnímán majetek proti jeho vůli, by měl zákonodárce přistoupit k vyvažování zájmů. V uvedeném případě jsou však všechny možné i nemožné nevýhody přezkumného řízení naloženy na bedra drobných investorů.

JUDr. Petr Zima, advokát
ŠVÁB, ZIMA & PARTNEŘI

[1] prof. Mařík a kol., Metody oceňování podniků, Ekopress 2003, s.

[2] Důvodová zpráva k Spruchverfahrengesetz – zákon z 12. června 2003 (BGBl I S. 838)

[3] Bureš, Drápal, Krčmář, Mazanec_ Občanský soudní řád, komentář II. díl, 6 vydání, C. H. Beck 2003, s. 902